

NMMAGAZINE

MEI 2020

- 2 Van de voorzitter
- 2 Veldhospitaal
- 3 Léo Major in Zwolle – feit en fictie
- 8 Een Koningstijger te gast in het Nationaal Militair Museum
- 11 Naar de Luchtmacht Officiers- en Kadernschool in Breda
- 14 ‘Ritmeester mag ik u een prettig weekeinde wensen’
- 17 Abstract object komt tot leven
- 18 Het Oranjobombardement
- 19 De bakermat in Duitse handen
- 23 Fort aan de Buursteeg
- 27 Demacaroni
- 27 AGENDA
- 28 Bevrijdingsmuziek uit de zomer van 1945
- 31 Vrijwilliger in het NMM

**VRIENDEN
NATIONAAL
MILITAIR
MUSEUM**

VRIENDEN,

Het is al ruim twee jaar geleden dat ik mijn laatste bijdrage als voorzitter voor NMMagazine heb geschreven. In die tijd is er veel gebeurd: geslaagde Vriendendagen en mooie evenementen bij het NMM. Daarnaast is de gratis toegang van het NMM voor Vrienden voortgezet en kunnen we gedurende twee weken per jaar gratis de andere Defensiemusea bezoeken. Ook heeft de Vriendenstichting bijgedragen aan de aanschaf van een paar mooie collectie items en kon met onze steun de 50e uitgave van Armamentaria in 2019 onder de nieuwe naam Arma worden uitgegeven en als jubileumcadeau aan alle Vrienden worden geschonken.

In oktober zijn de laatste eigendommen van de Stichting Militaire Luchtvaart Collectie (SVMLC) aan de Staat overgedragen en werd de Fokker C-X, het laatste project, aan het NMM overgedragen. Inmiddels zijn ook de laatste bruiklenen die deze Stichting nog had bij het NMM ondergebracht en staat niets meer in de weg om de SVMLC formeel op te heffen. Als dat heeft plaatsgevonden zullen we dat uiteraard nog even melden.

Helaas waren er ook enkele minder florissante zaken. Zo is het aantal Vrienden nog iets afgenomen, hebben we de laatste Vriendendag van 2019

vanwege gebrek aan belangstelling moeten afzeggen en heeft eind 2019 mijn voorganger zijn bestuursfunctie met onmiddellijke ingang beëindigd. Ik heb u hierover recent geïnformeerd waarbij ik tevens heb gevraagd of u suggesties had om onze Stichting beter te laten functioneren en zo aantrekkelijker te maken voor de huidige maar ook potentiële nieuwe Vrienden. Ook is verzocht of er Vrienden zijn die ons op enigerlei wijze zou kunnen steunen op gebied van communicatie, organiseren van activiteiten etc.

Het aantal reacties was hartverwarmend. We hebben veel suggesties gekregen en ook zijn er diverse Vrienden die in persoon bij willen dragen aan het beter functioneren van onze Stichting. Een aantal punten is onmiddellijk opgepakt en hierover is er al contact geweest met de bedenkers. De overige worden nu geëvalueerd en er wordt bezien of en in hoeverre ze daadwerkelijk bruikbaar of uitvoerbaar zijn. Over de uitkomst en de voortgang willen we u in dit blad en via de website op de hoogte houden.

Inmiddels zitten we nu in de "coronacrisis" waarbij alle vorige vervelende punten in het niet

verdwijnen. Ook ons museum moest de deuren tot nader order sluiten. Hierdoor is het evenement rond de tentoonstelling over 75 jaar bevrijding op 2 mei en de daaraan gekoppelde Vriendendag ook uitgesteld. We hebben nog geen idee wat hiervan op termijn de gevolgen zullen zijn, maar duidelijk is wel dat het NMM na deze crisis alle steun die mogelijk is zal kunnen gebruiken. Als bestuur zullen wij er alles aan doen om het NMM te ondersteunen en ik ben ervan overtuigd dat we in deze op alle Vrienden kunnen rekenen.

Ik wens u veel leesplezier maar bovenal een goede gezondheid!

Freek Groen

KUNSTSTUK

VELDHOSPITAAL

De laatste tijd horen we regelmatig de term triage, simpel gezegd 'zwaargewonden eerst', een veelgehoorde kreet in oorlogssituaties. We kennen genoeg voorbeelden van militaire operaties waarbij dit nodig was, de bloedige Slag bij Waterloo bijvoorbeeld. Wie had gedacht dat zo'n situatie buiten oorlogstijd ooit in Nederland een reëel scenario zou worden. Er verrijzen zelfs tenten voor ziekenhuizen die sterk doen denken aan veldhospitaal. Op deze foto uit de mobilisatie ten tijde van de Eerste Wereldoorlog zien we een oefening met een veldhospitaal van de 2e Divisie van de Landmacht.

(Inv.nr. 00110470)

LÉO MAJOR IN ZWOLLE – FEIT EN FICTIE

DOOR DIRK STAAT

De tentoonstelling **HIJ OF IK**, die vanaf 14 februari in het NMM te zien is, geeft een beeld van de bevrijding van Nederland door de ogen van twee deelnemers, een Canadees en een Duitser. In dit artikel kijken we nader naar de verrichtingen van de Canadees, soldaat Léo Major (1921-2008). Wereldberoemd in Zwolle, maar daarbuiten nauwelijks bekend. Daar begint echter verandering in te komen.

Voorgeschiedenis

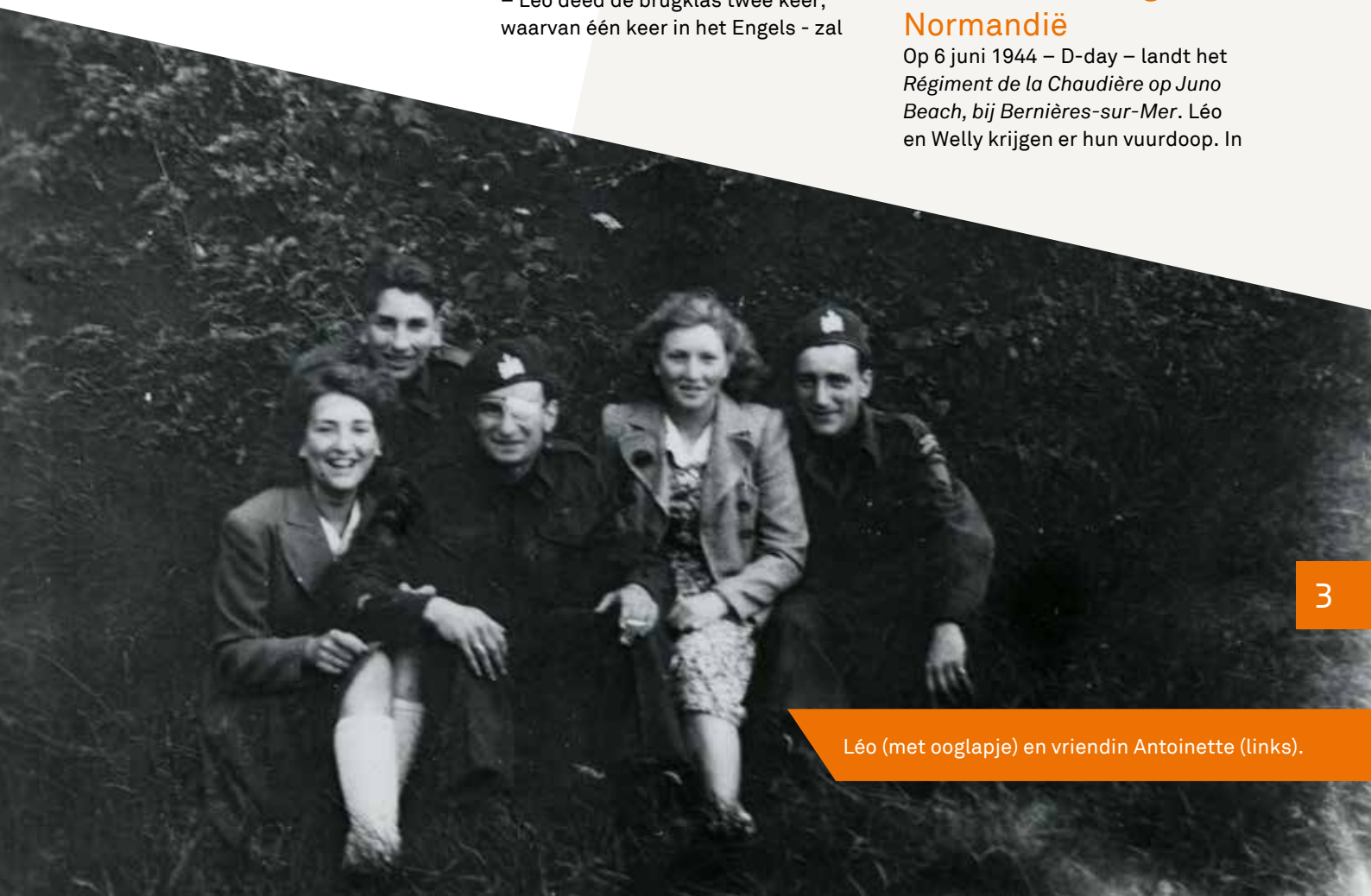
Léo Major is, hoewel geboren in de Verenigde Staten, een authentieke Franstalige Canadees uit Montréal. Hij groeit op in de crisistijd en vindt geen werk na zijn schoolopleiding, die overigens niet verder ging dan de brugklas. Als de oorlog uitbreekt is hij

er dan ook snel bij om zich vrijwillig aan te melden bij het leger voor de dienst overzee. Hij wordt geplaatst bij het *Régiment de la Chaudière*. Na een jaartje opleiding in Canada komt hij in 1941 aan in Engeland. Daar wordt hij verder opgeleid als verbindingsman. Zijn tweetaligheid – Léo deed de brugklas twee keer, waarvan één keer in het Engels - zal

daarbij doorslaggevend zijn geweest. In Engeland ontmoet hij zijn kameraad Welly Arseneault, met wie hij veel lief en leed zal delen. De mannen worden klaargestoomd voor *Operatie Overlord*, de invasie van Europa.

Jour-J en de Slag om Normandië

Op 6 juni 1944 – D-day – landt het *Régiment de la Chaudière* op *Juno Beach*, bij *Bernières-sur-Mer*. Léo en Welly krijgen er hun vuurdoop. In

Léo (met ooglapje) en vriendin Antoinette (links).

Léo Major te midden van Zwolse verzetsmensen, 14 april 1945.

de avond van de langste dag zijn de Canadezen 15 kilometer landinwaarts geraakt. Na de eerste gevechten in het bruggenhoofd begint de Slag om Normandië, die culmineert in de gevechten rond de Zak van Falaise. Op 24 juni raakt Léo gewond aan zijn linkeroog. Hij wordt teruggebracht naar Engeland en voegt zich ruim een maand later weer bij zijn regiment, nu getooid met een ooglapje. Naar eigen zeggen heeft hij maar één oog nodig om te kunnen richten, en dat oog is onbeschadigd. Zijn makkers hebben zojuist Boulogne bevrijd en jagen, opererend op de linkerflank van het Britse leger, de Duitsers voor zich uit naar België.

De slag om de Schelde

Begin september bevrijden Britse troepen de stad Antwerpen. Voor het eerst sinds de invasie beschikken de geallieerden nu over een onbeschadigde zeehaven, waardoor de logistieke lijnen drastisch kunnen worden ingekort. Maar vooraleer de haven gebruikt kan worden, moeten de Duitsers aan de beide oevers van de Westerschelde worden om een vrije doortocht te forceren. Zo begint de Slag om de Schelde. De ondankbare taak om in de herfstige omstandigheden – mist, regen en kou – de Duitsers te verslaan valt toe aan de Canadezen. Gedurende de maand oktober slagen ze erin, na bittere gevechten en zware verliezen, de zeeweg naar Antwerpen veilig te stellen. Deze enorme veldslag is, zeer onterecht en in tegenstelling tot operatie *Market Garden*, tot op heden nauwelijks bekend bij het grote publiek. Veel Canadese

militairen vinden de Slag om de Schelde zwaarder en moeilijker dan de gevechten in Normandië en daarna.

Nijmegen en het Rijnland

Na de zware strijd in Zeeuws-Vlaanderen worden de *Chaudières* overgeplaatst naar Nijmegen voor wat welverdiende *rest & recuperation*. Hoewel die stad aan het front ligt, wordt in de strenge winter van '44/'45 eigenlijk niet gevochten. De militairen van het *Régiment* worden ingekwartierd bij Nederlandse

gezinnen. Léo komt terecht bij de familie Sliepenbeek en wordt prompt verliefd op Antoinette, één van de dochters des huizes. Maar de rust is niet van lange duur: in februari 1945 gaat het offensief in het Rijnland van start, waarin de Canadezen een belangrijke rol spelen. Het komt tot zware gevechten in het gebied tussen Kleef en Xanten.

Daar, bij Keppeln, raakt Léo voor de tweede maal ernstig gewond. Wanneer hij op 27 februari bezig is om – na de slag – lichamen van gesneuvelde kameraden te bergen, rijdt zijn Brenccarrier op een Duitse antitankmijn. Het voertuig wordt door de klap met bemanning en al in de lucht geslingerd. De geliefde aalmoezenier van het regiment komt om en Léo breekt zijn rug, een paar ribben en beide enkels. Volledig in de kreukels wordt hij naar een hospitaal in België afgevoerd. Maar, zoals we inmiddels weten, *you can't keep a good man down*. Hoe hij het voor elkaar krijgt is een raadsel, maar Léo slaagt erin om na een paar weken uit het ziekenhuis te ontsnappen. Hij regelt een lift naar zijn vriendin Antoinette in Nijmegen. Die weet hem op te lappen, en eind maart meldt Léo zich weer bij zijn regiment. Het eindspel, de bevrijding van Oost- en Noord-Nederland, is dan juist begonnen.

Léo en zijn broer René (die ook bij de *Chaudières* diende) voor het huis van Antoinette Sliepenbeek, zomer 1945.

Het *Régiment de la Chaudière* wordt ingezet bij de bevrijding van Zutphen, waar fanatieke Nederlandse SS-ers en een allegaartje van Duitse troepen hun huid zo duur mogelijk proberen te verkopen. Gewapend met mitrailleurs en *Panzerfausten* bieden ze de bevrijders taai tegenstand. Van het regiment van Léo en Welly sneuvelen 12 man. Dat is de commandant, luitenant-kolonel Gustave 'Gus' Taschereau veel te gortig. Het moet de volgende keer echt anders. Volgens het haasje-over-principe van de Canadese legerleiding krijgt het regiment rust bij Deventer, maar is het bij Zwolle weer aan de beurt.

Op 13 april liggen de bevrijders bij het gehucht Wijthmen, tussen Zwolle en Heino. Taschereau besluit om Zwolle de volgende ochtend door de artillerie te laten beschieten, om bloedige infanteriegevechten in de stad te voorkomen. Ter voorbereiding stuurt hij een verkenningspatrouille uit om 1) vast te stellen hoeveel Duitsers er nog zijn en waar ze zitten en 2) contact te leggen met het plaatselijke verzet om gedetailleerde informatie te verkrijgen over de situatie ter plekke. Voor de riskante nachtpatrouille in de bezette stad melden zich twee vrijwilligers: korporaal Welly Arseneault en soldaat Léo Major. Bij het vallen van de avond, met zwarte gezichten en gewapend met *stengun* en handgranaten, lopen ze naar de stad.

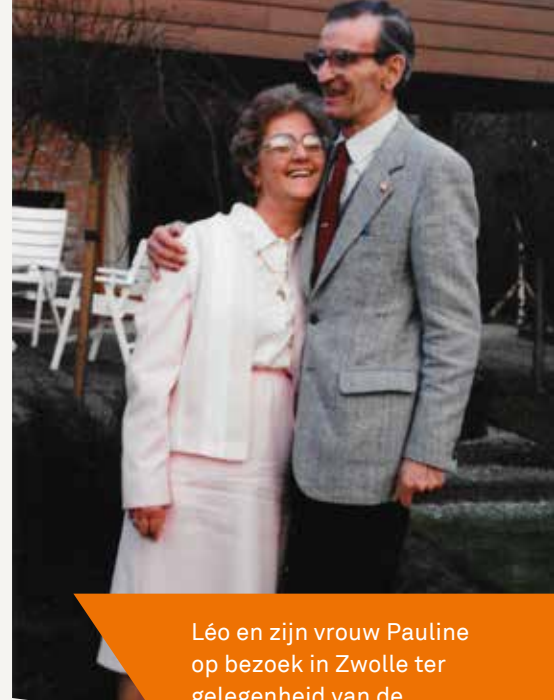
Al meteen gaat het mis. Bij het oversteken van het spoor wordt vanaf een Duitse wegversperring het vuur op de beide verkenners geopend. Welly wordt geraakt. Léo sprint naar voren en schakelt het mitrailleursnest uit, maar kan niets meer voor zijn maatje doen. Korporaal Arseneault, veteraan van Normandië, de Schelde en het Rijnland, overlijdt ter plekke. Léo staat nu voor een dilemma: de patrouille is, voor de missie goed en wel is begonnen, de helft van zijn sterkte kwijt. Hij zou terug kunnen gaan; de staf zal het begrijpen. Maar in dat geval wordt Zwolle in puin geschoten. Léo neemt een ander besluit. Hij gaat de stad in, alleen, om de verkenningsmissie af te maken. Over het spoor loopt hij richting het station en gaat vanaf het stationsplein via de singel de stad in. Hij ziet dat de Duitse troepen zich terugtrekken.

Tegen de ochtend legt hij contact met het Zwolse verzet. Zij bevestigen dat de Duitsers zich over de IJssel naar het westen terugtrekken. Léo weet genoeg, en gaat langs een andere route terug naar zijn regiment.

Omdat de Duitsers de bruggen naar de binnenstad open hebben gezet, zwemt hij, waarschijnlijk over de Nieuwe Vecht, de stad uit. Hij bergt het lichaam van Welly en gaat terug naar Wijthmen. Daar meldt hij de commandant dat de stad openligt en vrijwel alle Duitsers zijn vertrokken. Er is geen noodzaak meer voor een artilleriebarrage. Aan het eind van de ochtend trekken de eerste Canadese troepen de stad binnen. Zwolle wordt, zonder dat er een schot wordt gelost, op 14 april bevrijd. Léo ontvangt voor zijn moedige optreden de *Distinguished Conduct Medal (DCM)*, de op één na hoogste dapperheidsonderscheiding van het Gemenebest. Welly Arseneault krijgt postuum het Bronzen Kruis, een Nederlandse dapperheidsonderscheiding.

Korea en later

Na de Tweede Wereldoorlog wordt Léo ontslagen uit de dienst en neemt hij zijn plek in de burgermaatschappij weer in. Hij is net bezig met een opleiding tot loodgieter als Canada besluit deel te nemen aan de Korea-oorlog (1950-1953). Léo wordt gevraagd om mee te doen. Hij neemt opnieuw dienst, nu als sergeant bij het *Royal 22e Régiment*. Ook in Korea onderscheidt Major zich, en zelfs zo dat hij een tweede DCM verdient.

Léo en zijn vrouw Pauline op bezoek in Zwolle ter gelegenheid van de bevrijdingsfeesten.

Slechts vier militairen kregen ooit een *DCM and bar*, en Léo is de enige die de onderscheiding in twee conflicten verdiende. Nog tijdens de Korea-oorlog trouwt Léo met Pauline des Croisselles. Ze krijgen vier kinderen en blijven 57 jaar samen. Dat ondanks vaak zware tijden, want Léo wordt afgekeurd en raakt aan de drank. In 1970 wordt hij in Zwolle uitgenodigd voor de viering van 25 jaar vrijheid. Hij zal er - als 'eerste bevrijder van Zwolle' - nog vaak terugkomen. De stad benoemt hem zelfs tot ereburger. Léo Major overlijdt in 2008 op 87-jarige leeftijd.

Léo bij het graf van zijn vriend Welly, op de Canadese begraafplaats in Holten.

Leo's finest hour; na de dood van Welly loopt hij alleen Zwolle in. Beeld uit de expositie 'Hij of ik'. (Jasper Verolme, Mediacentrum Defensie)

Feit en fictie

Zoals het zo vaak gaat, is ook het verhaal van de bevrijding van Zwolle en de missie van Léo in de loop van de tijd wat aan mythevorming gaan lijden. In latere verhalen, interviews en ook in de meest recente biografie van Léo (Luc Lépine: *Léo Major. Un héros résilient. L'homme qui libéra une ville à lui seul.* Éditions Hurtubise 2019) worden hem daden toegeschreven die zacht gezegd onwaarschijnlijk zijn. Een selectie:

1) Léo zou tijdens de Slag om de Schelde op enig moment in zijn eentje 93 Duitse krijgsgevangenen hebben gemaakt. Hij zou daardoor zijn voorgedragen voor een DCM, maar die hebben geweigerd omdat hij die dan uit handen van veldmaarschalk Bernard Montgomery zou ontvangen, wie hij een incompetente leider vond.

Feit: nergens in de oorlogsdagboeken of regimentsorders is iets terug te vinden dat hier naar verwijst. Niet het feit zelf, noch de voordracht of de weigering. En dat zegt genoeg, aangezien a) een dergelijke voordracht als zeer prestigieus werd gezien en b) zelfs - in onze ogen - vrij triviale zaken in deze verslagen werden opgenomen.

2) Léo zou, tijdens zijn verkenningsmissie, al schietend en handgranaten werpend door de stad zijn getrokken, waarbij hij meerdere Duitsers doodde en zowel het hoofdkwartier van de Gestapo als dat van de SS in brand stak.

Feit: het lijkt niet waarschijnlijk dat Léo zó veel aandacht heeft getrokken. Het politierapport van de nacht van 13 op 14 april vermeldt dit in ieder geval niet, ook oude Zwollenaren kunnen het zich desgevraagd niet herinneren. Het kantoor van de Gestapo is zonder twijfel uitgebrand, maar het was in die fase van de oorlog min of meer een standaardprocedure dat de Duitsers de boel zelf in de fik staken, om zodoende de sporen van hun misdaden uit te wissen. Léo heeft het brandende kantoor zeker gezien - hij

Deze scène in de tentoonstelling laat het moment zien dat Léo in de Slag om Normandië gewond aan zijn oog raakt. (Jasper Verolme, Mediacentrum Defensie)

is er voorbij gelopen – en in latere verhalen kunnen zijn aanwezigheid en de brand met elkaar verbonden zijn.

3) Léo nam tijdens zijn nachtelijke missie met enige regelmaat groepen van 8 tot 10 Duitsers gevangen, die hij keurig afleverde bij zijn regiment.

Feit: Dat blijkt, wanneer je de kaart van Zwolle en omgeving erbij pakt, een nogal sterk verhaal. Om bij zijn regiment terug te komen – dat zoals we weten bij Wijthmen lag – moest Léo een kilometer of 8 lopen. In het donker, met onwillige gevangenen, lijkt 5 kilometer per uur te voet al ambitieus. Het meenemen van groepen Duitse krijgsgevangenen zou hem dus uren gekost hebben. Daarom is onwaarschijnlijk dat Léo Duitsers gevangen nam, temeer daar er nergens in de *War Diary* ook maar enige melding van krijgsgevangenen wordt gemaakt. Het maken van krijgsgevangenen is prestigieus voor een eenheid, en zou zeker worden vermeld.

Epiloog

Is daarmee het verhaal van Léo onderuitgehaald? Wat mij betreft allerminst. Léo Major blijft een absolute held. Door zijn optreden – alleen! – net na het sneuvelen van zijn beste vriend, in een donkere, door de vijand bezette stad, is Zwolle een verwoestend artilleriebombardement bespaard gebleven. Zijn medaille is volkomen terecht, zijn reputatie eveneens. Dat verhalen in de loop der tijd wat sterker worden, ach, het zal.

Zwolle is hem en zijn vriend nog altijd dankbaar. Kort na zijn overlijden in 2008 werd een belangrijke invalsweg omgedoopt tot de *Léo Majorlaan*. Een lommerrijk parkje in een nieuwbouwwijk heet het *Welly Arseneault plantsoen*. Misschien is het beter om Léo voortaan niet meer de *bevrijder*, maar de *redder* van Zwolle te noemen. Dat heeft de harde kern van PEC Zwolle-supporters al eerder begrepen. Regelmatig hangt er op de tribunes een enorm spandoek met de afbeelding van de *one-eyed one man army* en het opschrift: '*Léo Major, the sole saviour of Zwolle*'. Ook in Canada, waar Léo nóg minder bekend is dan in Nederland, begint langzaam de ommekeer. De provincie Quebec die in tegenstelling tot de rest van het land zo weinig op heeft met militaire geschiedenis, eert zijn onverschrokken zoon. Sinds 2018 heeft Longueuil, een buitenwijk van Montréal, zijn eigen *Parc Léo Major*. Er gaan stemmen op om een standbeeld voor hem – *le héros méconnu* – op te richten. Het begin is er.

Tiger II, een prototype uit de collectie van het Tank Museum Bovington, opgesteld in het Nationaal Militair Museum als onderdeel van de tentoonstelling *Hij of ik*. (Jasper Verolme, Mediacentrum Defensie)

TOPSTUK

EEN KONINGSTIJGER TE GAST IN HET NATIONAAL MILITAIR MUSEUM

DOOR ALFRED STAARMAN

Het Nationaal Militair Museum heeft in het kader van de tentoonstelling **Hij of Ik** een aantal bijzondere objecten in bruikleen kunnen krijgen. Eén daarvan komt uit het Tank Museum in Bovington, Engeland: De Tiger II, of voluit **Panzerkampfwagen VI ausf B Sd.kfz 182**. De Tiger II is de laatste tank die de Duitsers hebben gebouwd tijdens de Tweede Wereldoorlog. Tiger tanks boezemden de geallieerden grote angst in. Die reputatie hebben ze voornamelijk te danken aan hun kanon, het bekende 88 mm kanon dat we kennen uit de FLAK (**F**lieger **A**bwehr **K**anone). Adolf Hitler zelf heeft in 1941 de opdracht gegeven het 88mm kanon in een tank te bouwen, om daarmee van de tanks een zwaarder wapen te maken. Aan de Duitse industrie (Henschel, Porsche, Krupp) de uitdaging om de juiste verhouding te vinden tussen vuurkracht, bescherming en mobiliteit.

Tigers maakten 7% uit van de totale tankproductie in Duitsland. Dat was te weinig om feitelijk het verschil te maken. Maar een aantal successen, gevoed door de Duitse propaganda maakten dat er al tijdens de oorlog een aura van onoverwinnelijkheid rond deze machines ontstond. Na de oorlog werkte dat effect door. In verhouding tot het werkelijke 'succes' hebben de Tigers altijd onevenredig grote aandacht weten te genereren. Propaganda werkt. Alleen al in naamgeving hadden de Duitsers een voorsprong, nog zonder dat er schot was gelost: van *Tiger* en de overtreffende trap *Königstiger* gaat op voorhand toch meer dreiging uit dan van *Mathilda* of *Valentine* – namen die de Britten aan hun tanks gaven. Dat hadden ze in Berlijn goed begrepen. Ook Hollywood houdt sindsdien de mythe keurig in stand: in de film *Fury* nemen vier Shermans het op tegen één Tiger I.

Na de oorlog zijn maar weinig Tigers bewaard gebleven en het aantal rijdende exemplaren is letterlijk op de vingers van één hand te tellen. Het Franse tankmuseum (Musée des Blindés) in Saumur heeft een rijdende

Tiger II en het Engelse Tank Museum in Bovington heeft een rijdende Tiger I. Laatstgenoemd museum heeft ook twee Tigers II, waarvan het NMM er nu dus tijdelijk één in bruikleen heeft. In een geheel aan de Tiger-tank gewijde expositie in Bovington las ik in een begeleidende tekst:

The fear factor that came to exist around these tanks was not related to numbers but through a few notable actions underpinned by strong German propaganda. The Tiger fascination has continued to escalate in the years since 1945. It's appeal has grown with the sale of countless books, models and computer games.

Dat is zeker waar, en daar kan aan toegevoegd worden: door uitgekiende museale Tiger *branding*. Dat gebeurt door op evenementen het publiek erop te wijzen dat ze iets bijzonders meemaken als ze een rijdend exemplaar zien en horen. Wat tijdens de oorlog begon als *fear factor* is inmiddels een *wow factor*. Het publiek wil een bijzondere ervaring en die krijgt het. Het werkt een beetje als de rij voor de Mona Lisa in het Louvre; dát moet wel een bijzonder schilderij

zijn (en dat is het natuurlijk ook). Een rijdende Sherman zien we bij wijze van spreken op elke straathoek, voor een rijdende Tiger moet moeite gedaan worden.

De Tiger II

Het 88mm FLAK 36 kanon zoals toegepast in de Tiger I vormde de basis van het succes van de Tiger tanks. Het krachtige kanon zorgde ervoor dat vijandelijke tanks op gepaste afstand bleven en de zware pantsering bood voldoende bescherming. De aandrijving van de tank was het minst sterke punt; de motor van de Tiger I was storingsgevoelig, door het grote gewicht van de tank was manoeuvreren lastig en het brandstofverbruik hoog. Het nieuwe krachtiger 88m kanon van de FLAK 41 bracht de ontwikkeling van de Tiger II op gang. Het kulas van dit kanon was veel langer dan het vorige en dus moest er een nieuw ontwerp komen voor de toren. De toren van de Tiger II is langgerechter dan van de Tiger I, die rond is en de vorm heeft van een hoefijzer. De Tiger II die nu in het NMM staat is een prototype, wat goed zichtbaar is aan de hand van de afwijkende vorm van de toren.

Detailopname van de koepel met uitstulping. Het oorspronkelijke commandantsluik ontbreekt, dit is vervangen door een houten plaat.

Beoordeling

De Tiger II heeft een krachtiger kanon dan ongeachte welke andere tank uit de Tweede Wereldoorlog. Op de pantsering viel ook weinig aan te merken: er is geen munitie uit de oorlog bekend die het 18mm frontpantser van de Tiger II kon doorboren. Het zwakke punt was, net als bij de Tiger I, de aandrijving; de Maybach motor was te zwak voor het 70 ton zware gevaarte (20 ton meer dan Tiger I). De bediening was storingsgevoelig in de handen van onervaren bemanningen, en het zeer hoge brandstofverbruik zorgde voor logistieke problemen; menige Tiger werd verlaten door de bemanning omdat deze door brandstofgebrek stilviel. Waar de Duitsers zich onder druk van de *Führer* richtten op zwaardere tanks, kozen de geallieerden voor méér tanks: een keuze voor kwantiteit boven kwaliteit. De productiekosten van een Tiger waren negen keer zo hoog als die van een Sherman. Van de Shermantank zijn er circa 49.000 stuks geproduceerd, van de T34 zelfs nog meer. Daarmee zijn deze twee tanks veel belangrijker geweest voor de uitkomst van de oorlog dan de koningstijger, alle mythevorming ten spijt.

Deze heeft aan de linkerkant een uitstulping in het pantser, die het commandantsluik bergt. Dit ontwerp is later aangepast omdat het gieten van deze ronde vorm uit pantserstaal te gecompliceerd bleek. Bij het ontwerp van de romp is geprobeerd zoveel mogelijk schuine vlakken te gebruiken, een les opgedaan aan het front.

De Tiger II verscheen op het toneel in 1944. De geplande productieaantallen zijn bij lange na niet gehaald. Van de bestelde 1500

zijn er slechts 489 gebouwd, een rechtstreeks effect van de geallieerde bombardementscampagne. Toch is de tank zowel aan het oostfront als in West-Europa ingezet. Ook in Nederland is de Tiger II actief geweest. Op 23 september 1944, een week na de geallieerde luchtlandingen bij Arnhem, arriveerde een deel van de *Schwere Panzer Abteilung 506* als versterking met 28 Tigers II per trein in het nabijgelegen Zevenaar. Twee dagen later verloor de afdeling zijn enige Tiger II. In Oosterbeek werd de tank op afstand uitgeschakeld door een Engelse houwitser.

NAAR DE LUCHTMACHT OFFICIERS- EN KADERSCHOOL IN BREDA

Ik kreeg in 1960, vlak voordat de HBS afliep, een oproep voor militaire keuring voor de dienstplicht. Je kon uitstel krijgen als je verder ging met opleiding of studie.

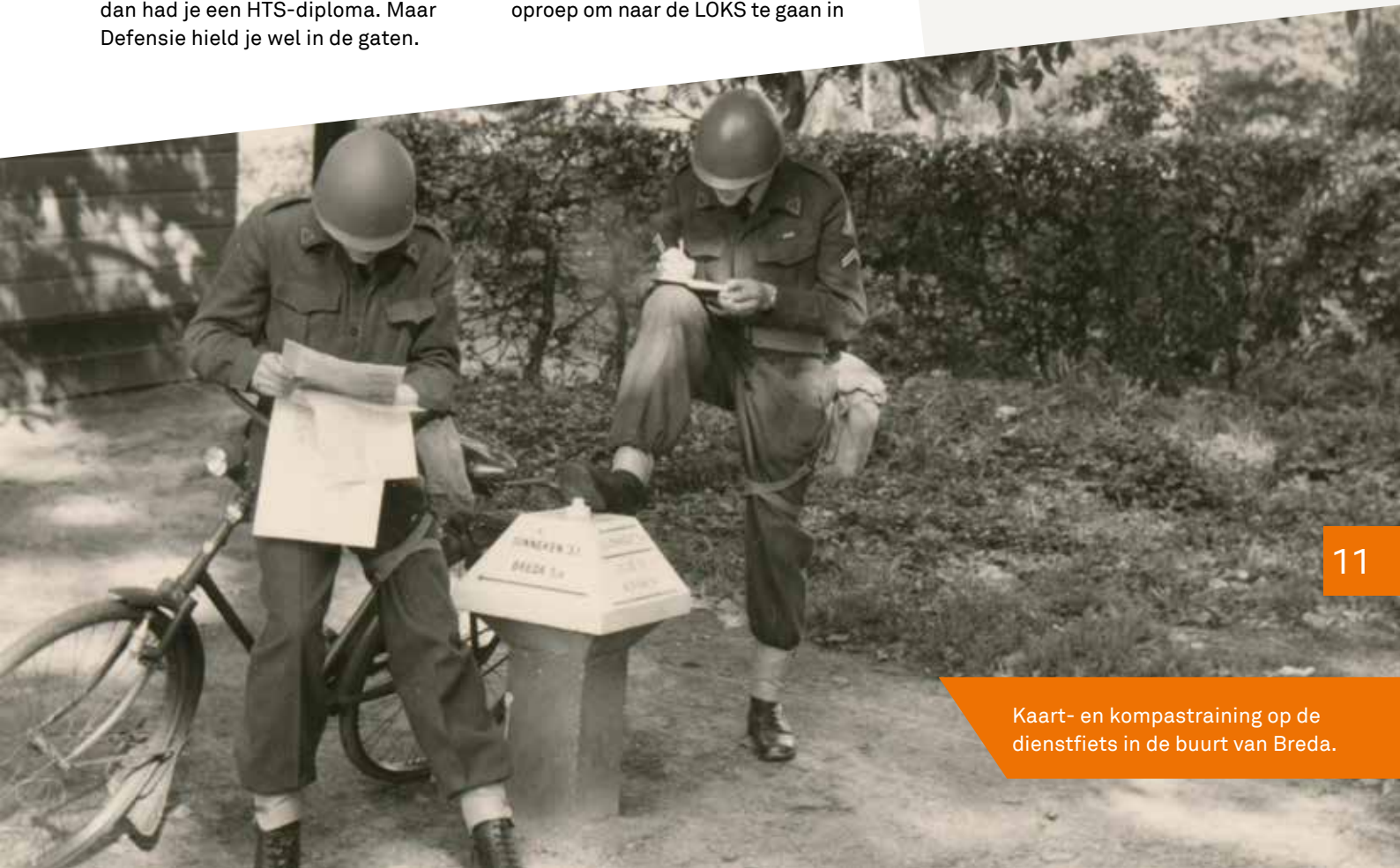
Ik wist niet zeker wat ik wilde. Ik wilde misschien wel Engels studeren, daar was ik goed in. Maar dan kon je alleen maar leraar worden. Biologie vond ik leuk en aardrijkskunde, en ik was zeer geïnteresseerd in vliegtuigen. Misschien dus naar Delft, vliegtuigbouw studeren. Dat was een behoorlijk pittige opleiding. Wiskunde was toch niet mijn allersterkste vak. Ik had een hoop vakken waar ik redelijk in was. Toen heb ik als tussenstap de HTS gedaan. Prima, want met HBS-B kon je een jaar overslaan. Een jaar theorie, dan ging je de praktijk in, stages bij KLM, Fokker en Aviолanda. Dan kon je zien of je vliegtuigen leuk vond. En dan nog een jaar theorie en dan had je een HTS-diploma. Maar Defensie hield je wel in de gaten.

In voorjaar 1963, in het examenjaar van de HTS in Haarlem, kreeg ik weer een oproep voor een keuring in Soesterberg. Dat waren vooral testen in leiderschap en of je in een team kon werken. Achter de villa daar was een vijver waar je met een groep overheen moest, met planken, autobanden en touw. Dan keken ze hoe dat ging, daar slaagde ik voor.

In 1960 had ik bij de keuring gekozen voor de Luchtmacht, want ik was geïnteresseerd in vliegtuigen. En verdomd, 3 jaar later kreeg ik een oproep voor dienstplichtig officier bij de Luchtmacht. Ik deed eindexamen HTS in juni van dat jaar en kreeg de oproep om naar de LOKS te gaan in

Breda, 30 juli 1963. De Luchtmacht had al een langere opleiding voor soldaten en onderofficieren van 21 maanden, en reserve-officieren 24 maanden.

Ik woonde toen in Groningen en kreeg een treinkaartje naar Breda. Allemaal jonge mannen van zo'n jaar of 20 stapten daar uit de trein. We waren lichte 63-4 en met zowel onderofficieren als officieren. En er was nog een klein groepje van de ROAG, Reserve Officieren Academisch Geschoold. Als je een universitaire studie had afgerond, dan kreeg je een korte opleiding van 2 maanden in Breda. Die gingen niet naar een operationeel

onderdeel maar naar de staf in Den Haag.

Toen begon het. Je kreeg je PSU in je plunjebaal. Lichtgrijze enkelstukken. Groen pak voor in het veld. Eerste grijs en een tweede grijs, meer een ruw grijsblauwig pak. De Uzi kregen we later. De legeringskamers waren voor twaalf man. Drie stapelbedden aan iedere kant met tafels in het midden.

We hadden lessen, ABC (Atomair, Bacteriologisch, Chemisch), militaire discipline, handboek soldaat, een dikke pil en krijgstuicht. In het begin was het meer klassikaal, later meer veldwerk zoals kaartleesoefeningen, dienstdiensen en lopen. Het kerktoertje van Bavel was altijd een oriëntatiepunt met de kaart-kompasoefeningen. Dat zal nu wel opgeslokt zijn door Breda.

Ik kwam in juli op, dus tegen het eind van de opleiding werd het behoorlijk koud en hebben we flink wat afgeleden. We hadden een pukkel en een matje, en die tentjes stelden niet veel voor. Had je eerst oefeningen gedraaid, schieten, camoufleren, tijgeren, dan lag je om een uur of elf in je tentje en om twee uur 's nachts werd je er weer uitgejaagd, dat was je in het burgerleven niet gewend.

Tijdens een oefening midden in de nacht liepen we met groepjes met opdrachten, toen we commando's uit Roosendaal tegenkwamen. Dat was andere koek. Wij waren wel redelijk met onszelf ingenomen dat we daar toch redelijk pittige oefeningen deden, maar die jongens waren bij Nijmegen begonnen en liepen door naar Roosendaal. Wij waren in Breda begonnen, of we waren gedropt met de vrachtwagens.

Na de eindoefening liepen we terug naar Breda en zagen al bijna de kazerne. Op kompasakoers stuitten we dwars door een weiland op een vrij brede sloot. De sergeant wilde omlopen maar wijzelf wilden echt niet meer om en gingen door de sloot. Ik zie nog steeds voor me hoe een kleine jongen uit de groep onder water verdween, maar hij stak z'n Uzi nog steeds boven water. Toen kwamen we 'thuis', ik had van die zwarte

Wapens reinigen op de slaapzaal.

we ze op het exercitieterrein op elkaar af lopen, en op laatste moment, paf, links of rechts gaan. Op een gegeven moment vind je dat leuk, en als het goed gaat is dat dubbelleuk. Het was geen Luchtmobiel, de Luchtmacht hoeft niet het veld in om het land te verdedigen. Maar we oefenden wel langs een kanaal hoe je een brug moest bewaken en op een vliegbasis heb je natuurlijk de perimeter te beveiligen. Ik had het idee dat het wel een goede opleiding was.

Als je daarop terugkijkt: het is niet leuk, maar je neemt het. Je doet het, want het hoort erbij, en je doet het samen. Dat scheelt. Voor een burgerjongen heb ik nogsteeds profijt van zaken als kaartlezen en navigatie. Ik ben nog altijd gek op stafkaarten.

Minder concreet leer je je grenzen verleggen. Als het regende ging je er ook op uit. Dan moest je een schuttersput graven. Daar had je echt geen zin in. Maarja het moest. En tijgersluipgang met je Uzi. Het is een raar kort wapen dat je droog moest houden.

En je leert incasseren. Ik heb vrij veel gereisd voor m'n werk later. Dan loopt het soms wel eens uit de hand, of het valt tegen. In militaire dienst heb je geleerd om te incasseren.

Frits Olivier

schimmelplekken op m'n voeten. Met de warme kraan open wassen we onze voeten.

Twee mensen haakten af. In de buurt van Oosterhout moesten we een stuk tijgeren en het wapen drooghouden. Een van de jongens ging rechtop zetten en riep: 'Ik doe het niet meer!'. Die is toen gestopt. Die hebben ze met een S5 naar huis gestuurd. Een tweede kwam er gedurende de opleiding achter dat hij het toch niet wilde. Hij was muzikant en lag altijd dwars. Die vond altijd dat iets anders moest. Hij wilde ook altijd trompetteren. Boven op zolder van het legeringsgebouw mocht hij trompetteren. Die bleef dus altijd maar zeuren. Hij moest toen een keer bij de commandant komen. Die zei: 'ga jij maar lekker naar huis, ga jij maar lekker trompetteren'. Hij diende zijn tijd thuis uit, hij was te lastig.

Van Breda zag je niet veel. Je ging naar huis in het weekend. Het eten was best goed. Soms zat er een wormpje in de sla, dan riepen we: 'Hoera, extra vlees!' Nu zou de keuken gesloten worden. Groente, vlees, aardappelen. Vegetarisch kenden we niet. De gevulde koeken van de CAD1 gingen er ook goed in.

De meesten van ons stonden er positief tegenover. Moet je horen, het is dienstplicht. We hebben geen godsdienstige of pacifistische overtuiging om dienstweigeraar te worden. We maken er wat van. Niet

alles is even leuk natuurlijk. Hier was je soldaat. Aan het eind van de opleiding werd je sergeant. Het kader was beroeps en jij wist van toeten noch blazen. Deze beroepsonderofficieren waren natuurlijk gewend om iedere keer met een lichter jongere om te gaan, die dan later misschien officier werden. Zij gingen, vind ik, goed met ons om. Ze wilden goeie militairen van ons maken. Het was natuurlijk even wennen, exercitie. En later als je een leidinggevende functie had moest je zelf exercities geven. Daar werden we behoorlijk fanatiek in. Als ik 1 groep had, en een maatje een andere, lieten

"Een beetje stoer doen met de Uzi."
Soldaat Olivier, staand, 2e van rechts.

'RITMEESTER MAG IK U EEN PRETTIG WEEKEINDE WENSEN'

Dinsdag 4 november 1980 was een koude heldere dag. Op die dag werden 33 dienstplichtige jongens die elkaar nog nooit eerder hadden gezien in Amersfoort onder de krijgstucht gesteld. Het was de eerste lichterding op de School Reserve Officieren Cavalerie (SROC) in het nieuwe gebouw 'W', op de Bernhardkazerne. Daarna volgde het kleden op de oude Willem III kazerne, waar zij onder satanisch hoongelach van twee korporaals twee volle plunjebalen verzamelden.

Een vriendelijke grijze meneer, die zich wachtmeester noemde, legde ons vervolgens uit dat we kamers hadden en dat we daar een bepaalde scheiding in de meegetorste uitrusting moesten aanbrengen. Terwijl wij daarmee aan de slag gingen, bleek er nog een type te zijn dat wachtmeester heette, of zich in ieder geval zo liet noemen. Hij was een stuk minder vriendelijk en ik kreeg al snel het vermoeden dat hier het bekende ondervragingsspel met de vriendelijke begrijpende en de strenge,

afknijpende, werd opgevoerd.

Deze dag was kennelijk een variatie op dit thema. Eén voor één werden wij in de 'bibliotheek' geroepen, waar zich een derde militair bevond. In een duur pak met glimmende knopen gezeten aan een tafel met blinkend koper tegen een voorname achtergrond van oude boeken en foto's stelde de man zich keurig voor, luitenant Polstra. Hij

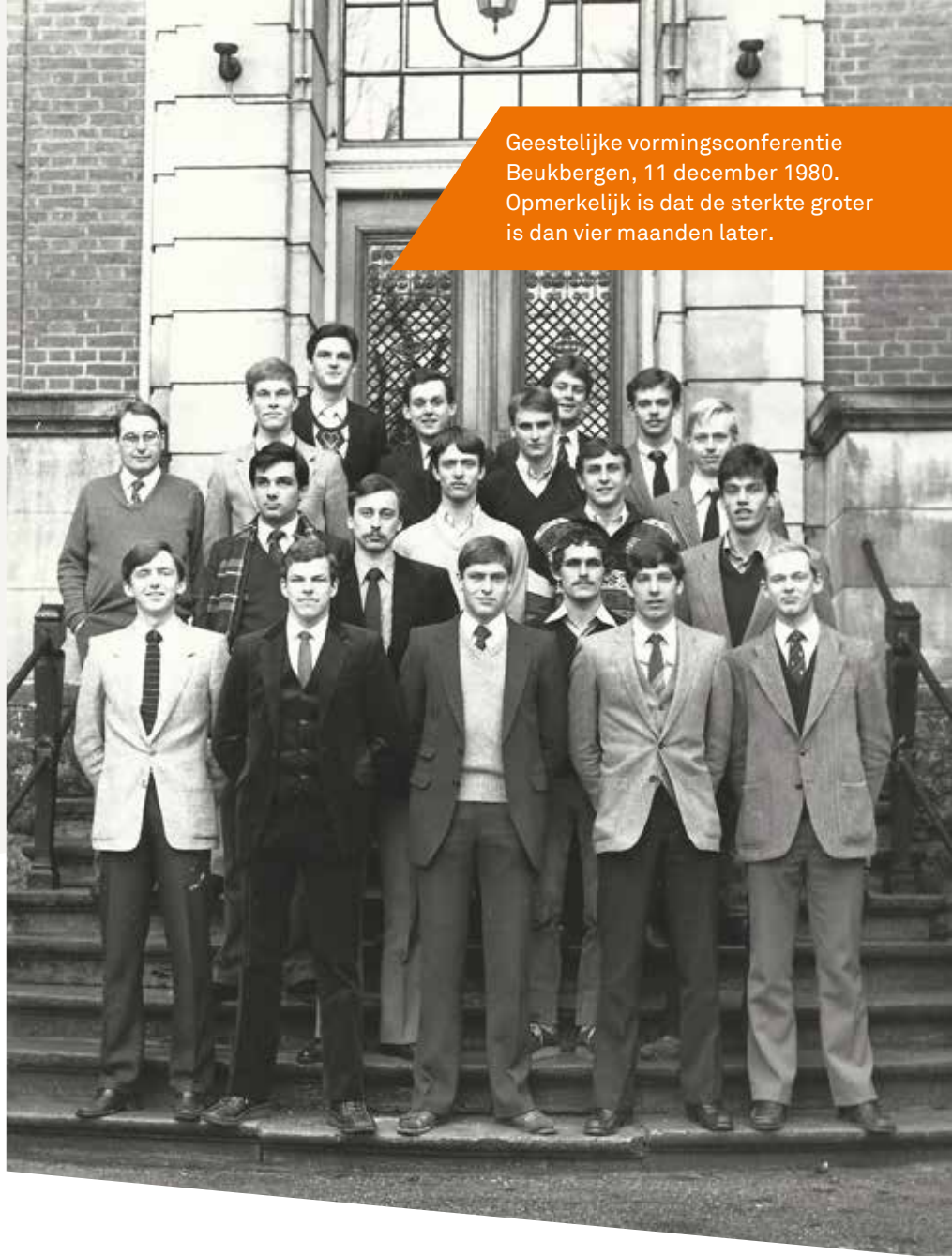
liet mij zelfs plaats nemen. Na enkele vragen over gezondheid, achtergrond en familie mompelde hij iets over saamhorigheid en 'als een team de klus klaren'. Dit kwam mij redelijk voor en nadat ik instemmende geluiden had gemaakt, bevond ik mij ineens in een soort grote betegelde badcel. Voor ik het goed en wel besepte nam een

kapper mij onderhanden en vroeg daar nog geld voor ook.

Daarna kon ik naar de kamer terug om het uitrustingsstaakje af te maken. Daar maakte ik ook kennis met m'n slapie, ene Bonga, kandidaat notaris uit Leiden. Verbaasd keken wij elkaar aan toen er beneden in de hal een soort geloei afgang. Het bleek de 'kwaai' wachtmeester te zijn die vond dat wij genoeg tijd hadden gehad en dat we met de genoemde spullen buiten moesten gaan staan. Wij wisten toen nog niet dat dit voor de komende tien dagen de laatste keer zou zijn dat wij het onvolprezen gebouw W zagen. We moesten ons in een vrachtauto hijsen en er startte een dolle rit. Pas later heb ik begrepen dat die bedoeld was om ons te desoriënteren. Voor mij hadden ze die moeite niet hoeven doen. Wij hadden genoeg problemen om geen ernstige blessures op te lopen bij de noodstops die de chauffeur steeds beoefende. De rit eindigde in een hartstikke donker bos. Daar nodigde de 'aardige' wachtmeester ons op vriendelijke toon uit om in de meegenomen uitrusting de 'pupjes' te zoeken en deze twee aan twee op te bouwen. Ene Schortinghuis kreeg hierover de leiding en bleek verantwoording te moeten afleggen als wij dit niet volgens de aanwijzingen deden. Er werd nog bij verteld dat wij er zo lang over mochten doen als we zelf wilden, maar dat de dienst in elk geval de volgende ochtend om vijf uur met sport zou beginnen. Toen begon het zachtjes te sneeuwen. En ik, die tot dan toe de mening was toegedaan, dat een mens van minder dan acht uur slaap per 24 uur ernstig ziek werd, ging een heel nieuw leven tegemoet. De daarop volgende dagen vlogen voorbij. Toen we na dit introductiebivak weer in contact met de buitenwereld kwamen, bleek dat het leven daar gewoon door was gegaan. Zo was inmiddels Pien Wiegel overleden. Schokkend, niet alleen haar overlijden, maar ook dat toen pas tot ons doordrong hoe geïsoleerd we waren geweest.

Enfin, we wenden snel aan de militaire regelmaat. Als jongste peloton stonden we aanvankelijk om vier uur op. Met enige routine kon dit naar vijf uur. We moesten

Geestelijke vormingsconferentie
Beukbergen, 11 december 1980.
Opmerkelijk is dat de sterkte groter
is dan vier maanden later.

namelijk 's ochtends corvee doen. Dit bestond uit koperpoetsen (vergeet het putje onder de voordeurmat niet), was-, bad- en toiletruimten kuisen (vergeet de spiegels niet te poetsen) en het buitencorvee. Ik kreeg het buitencorvee toegewezen. Bonga had de edele taak de zinken vuilnisbakken blinkend te onderhouden. Na dit werk, dat door de oudere lichter werd geïnspecteerd, kon je nog snel wat aan je eigen kast en tenue doen. Om zeven uur was het eten in de leerlingenmess en om halfacht kast- en kamerinspectie door het pelotonskader.

En dan klonk de kreet: SROC... APPEL! Na het schoolappèl van acht uur vingen de lessen aan. En wakker blijven hè.

Gedurende die periode hebben we alle soorten winterweer gehad. Van

krakende, droge kou tot sneeuw en natte derrie. Wat was ik blij met die sneeuw. Het bleek dat de SROC geen sneeuw of dorre bladeren erkende (erkenning nooit aangevraagd waarschijnlijk), dus diende de troep voor het appèl verwijderd te zijn. Dit werd mij bij monde van wachtmeester Korting ras duidelijk gemaakt. Deze man was mijn speciale vriend bij het buitencorvee. Zo zag onze klas door zijn niet aflatende dienstijver en enorme toewijding het gehele Opleidings Centrum Cavalerie (OCC) op kerstavond met verlof vertrekken, terwijl wij nog iets moesten regelen met de corveedienst. En het ging niet goed: dat kon je zo zien aan de wachtmeester.

Maandagavond was kaartlezen vaste prik. Dit ging te voet of per fiets en als ultieme test gemotoriseerd met

Het leerlingenbestuur legt verantwoording af over het door haar gevoerde beleid. Van Links naar rechts: E.P. Vonk, H. Bonga, W. Schortinghuis.

ons het ijs in de bak te breken, iets dat zeker het overzwemmen zou vergemakkelijken. En dat allemaal onder de constante dreiging van vijandelijke waarneming. Waarachtig, hier was sprake van heldenmoed. Vervolgens trok ons peloton met de uitrusting in drijfpakket, spiernaakt en model over de Rode rivier. Afdrogen aankleden, speedmarsje terug naar gebouw W en alle leed was geleden. Dat dachten wij. Helaas, de wachtmeester vond dat het toch eeuwig zonde zou zijn als wij dit relatief nieuwe gebouw met onze vuile plunje zouden bemodderen. Daarom werden

een Nekaf-jeep. De dinsdag en de woensdag waren met theorie lessen volgepakt. Donderdag kende het grootcorvee en op vrijdag eindigde de week met de werkmansborrel. Daar kwam je niet eerder weg dan na een verzoek aan de ritmeester Alexander, de schoolcommandant: 'Ritmeester mag ik u een prettig weekeinde wensen'. Antwoordde hij joviaal met: "joh neem nog een drankje van me", dan was je de bok en duurde het nog even voordat je werd vrijgelaten. Kortom: vrije tijd, zoals velen van ons dat van hun school- en studentenbestaan kenden, was schaars.

De avonden waren aldus prettig gevuld. Wij kenden dat moderne probleem niet 'wat te doen met je vrije tijd'. Groot was dan ook ons genoegen toen wij op een mooie woensdag in januari ontdekten dat er niets anders dan zelfstudie voor de avond gepland stond. Na pro forma door het handboek soldaat te hebben gebladerd, hesen Bonga, Schortinghuis en ik ons in het jasje-dasje en meldden we ons in de leerlingen-mess. Daar troffen wij tot onze verrassing ons pelotonskader. Zij waren aanwezig om ons bij de zelfstudie te assisteren, zeiden ze. Oh, hoe goedgelovig waren we. Na een gezellige avond was het taptoe en om 24.00 uur werd, zoals gewoonlijk, nog luidkeels het Wilhelmus meegezongen. Anderhalf uur later stond wachtmeester Korting boven mijn bed te schreeuwen dat het alarm was en dat er omgehangen aangetreden diende te worden. Na de gebruikelijke inspectie van tenue en uitrusting vertrokken wij in een geforceerd tempo naar de Vlasakkers, waar we over het hek moesten klimmen. Zeker een coördinatiefoutje, dat hek op slot.

Al speedmarsend bereikten we de diepwaadbak die wij vanwege de te verwachten vijand omzichtig naderden. Je weet immers nooit of zo'n bak uit z'n humeur is. In de 'rondom' die wij betrokken kwam de luitenant fluisterend vertellen dat ons peloton van eigen troepen was afgesneden. Dit was dan ook niet de diepwaadbak maar de 'Rode rivier'. Wij moesten deze in de lengte overzwemmen om bij de eigen troepen terug te keren. De luitenant en twee van onze wachtmeesters waagden zelfs hun leven om voor

Het Verkennersklasje. Van links naar rechts: H.J. Peters, H.O.M. de Wolf en E.P. Vonk. Zittend: Wachtmeester 1, instructeur verkenning, M.A. Korting.

wij uitgenodigd om in het bos (nu het parkeerterrein tegenover gebouw W) ons bivak op te slaan. De volgende morgen stonden wij alsof er niets was gebeurd weer op het schoolappel en lag de PSU blinkend in de kasten. Van de lessen .50 die wij toen volgden heb ik minder onthouden dan wenselijk was. Tja, de prijs moest ergens worden betaald.

Zes maanden later werd de lichter 80-6 met veertien kornetten en vaandrags naar het Legerkorps gezonden. Daar wachtte ons een verdere invulling van onze diensttijd.

Erwin Vonk

Op het halfjaarlijks feest danst de school commandant, ritmeester D.G.G.M. Alexander, in zijn mooiste pak.

ABSTRACT OBJECT KOMT TOT LEVEN

DOOR PAUL VAN BRAKEL

In de collectie van het museum bevindt zich een standmodel van een pomp voor een keukenwagen. Het voordeel van standmodellen van gebruiksvoorwerpen uit het begin van de 20^e eeuw was, dat men erop zette wat het voorstelde (in dit geval 'M. Pomp voor Ger. Keukenw.'. Afkorting voor 'model pomp voor gereedschapskeukenwagen'). Dat geeft meteen de categorie aan waarin het object geplaatst kan worden. Zonder opschrift zou dit voorwerp geleid hebben tot vele speculaties.

Standmodel van een pomp voor een keukenwagen.

Een foto uit het publiek met een vraag over uniformen leidde onbedoeld tot de onthulling omtrent het gebruik van de pomp. De foto is gemaakt tijdens de Mobilisatie '14-'18 bij een boerderij waar centraal voedsel werd bereid. Een van de manschappen midden op

de foto heeft een gelijksoortige pomp in handen. Uit een vergelijking tussen de pomp op de foto en het exemplaar in de collectie wordt duidelijk dat aan het laatste de lange tuit ontbreekt. Dit is een belangrijk onderdeel, omdat een lange tuit de mogelijkheid gaf

vloeistoffen vanuit brede gamellen over te pompen. Het reservoir bovenaan is een maatbeker avant la lettre, de inhoudsmaat voor één kom. De hoeveelheid vloeistof is uiteraard afhankelijk van het volume dat met één haal opgepompt kon worden.

De bereiding van voedsel tijdens de mobilisatie, 1914-1918.

Keukenwagen in de vaste opstelling van het NMM.

HET ORANJEBOMBARDEMENT

DOOR TESSA MULDER

Hoewel Apeldoorn pas in april 1945 bevrijd werd, bestookte de Britse luchtmacht Paleis het Loo al op 4 november 1944. Eén van de piloten die betrokken was bij deze aanval, was de Nederlander Robbert van Zinnicq Bergmann. Het met de grond gelijk gemaakte torengebouw werd nooit opnieuw opgebouwd. In plaats daarvan vormt een plaquette ter plaatse een stille herinnering aan het bombardement en de rol die oorlogsvlieger Van Zinnicq Bergmann daarbij speelde.

Aan de vooravond van de Tweede Wereldoorlog werd de rechtenstudent Van Zinnicq Bergmann gemobiliseerd en ingedeeld als officier bij de cavalerie. Gedurende de meidagen vocht hij een verloren strijd tegen Duitse troepen. Na de capitulatie sloot Van Zinnicq Bergmann zich aan bij het verzet, maar zijn eigenlijke doel was om te ontkomen naar Engeland. Met een vals persoonsbewijs op zak wist hij via België, Frankrijk, Spanje en Portugal, Londen te bereiken. De Engelandvaarder meldde zich aan bij de *Royal Air Force*, waarna hij zijn opleiding volgde in Canada. Na het succesvol doorlopen van zijn training werd de Nederlander ingedeeld bij 181 Squadron. Dit squadron verleende na de geallieerde invasie in Normandië ondersteuning aan de oprukkende grondtroepen.

Naast betrokken te zijn geweest bij operatie *Market Garden*, was Van Zinnicq Bergmann ook een

van de verantwoordelijken voor het bombarderen van Paleis het Loo. Volgens Britse inlichtingen bevond het hoofdkwartier van de Waffen-SS zich hier, in het torengebouw aan de noordzijde van de koninklijke stallen. Het besluit viel om dit hoofdkwartier aan te vallen en zoveel mogelijk SS'ers uit te schakelen. Reeds voor de oorlog was al personeel van de koninklijke familie gehuisvest in de zuidelijke toren van het stallencomplex. Dit bemoeilijkte de operatie en vereiste nauwkeurigheid van de betrokken piloten. Als afleidingsmanoeuvre vielen twaalf Typhoons van 247 Squadron het treinstation van Apeldoorn aan. Ook namen de geallieerde luchtstrijdkrachten de grote hoeveelheid luchtafweergeschut op de grond onder vuur. Hiermee maakten zij de weg vrij naar het eigenlijke doel

Hofmaarschalk en adjudant der koningin Van Zinnicq Bergmann te paard op Prinsjesdag 1953. (NMM)

van de aanval: het SS-hoofdkwartier op Paleis het Loo. Twaalf bommenwerpers van 181 Squadron bestookten het noordelijke torengebouw, waarbij het SS-hoofdkwartier niets bespaard bleef.

Kort na de bevrijding bood Koningin Wilhelmina Van Zinnicq Bergmann een baan als hofmaarschalk aan. Het nauwe contact met de majesteit bood de oorlogsvlieger de kans haar persoonlijke mening te vragen over de aanval op haar paleis. De Nederlander herinnerde zich hoe knap de koningin het precisiewerk vond. De materiële schade deerde haar niet, zolang de vijand maar verliezen leed.

DE BAKERMAT IN DUITSE HANDEN

DOOR MARCO MIDDELWIJK

Wanneer de Duitsers in mei 1940 op vliegveld Soesterberg aankomen, is het niet meer dan een stoffige vlakte met wat hangars. Direct zetten zij een ambitieus bouwplan in werking die de omgeving van Soesterberg permanent verandert.

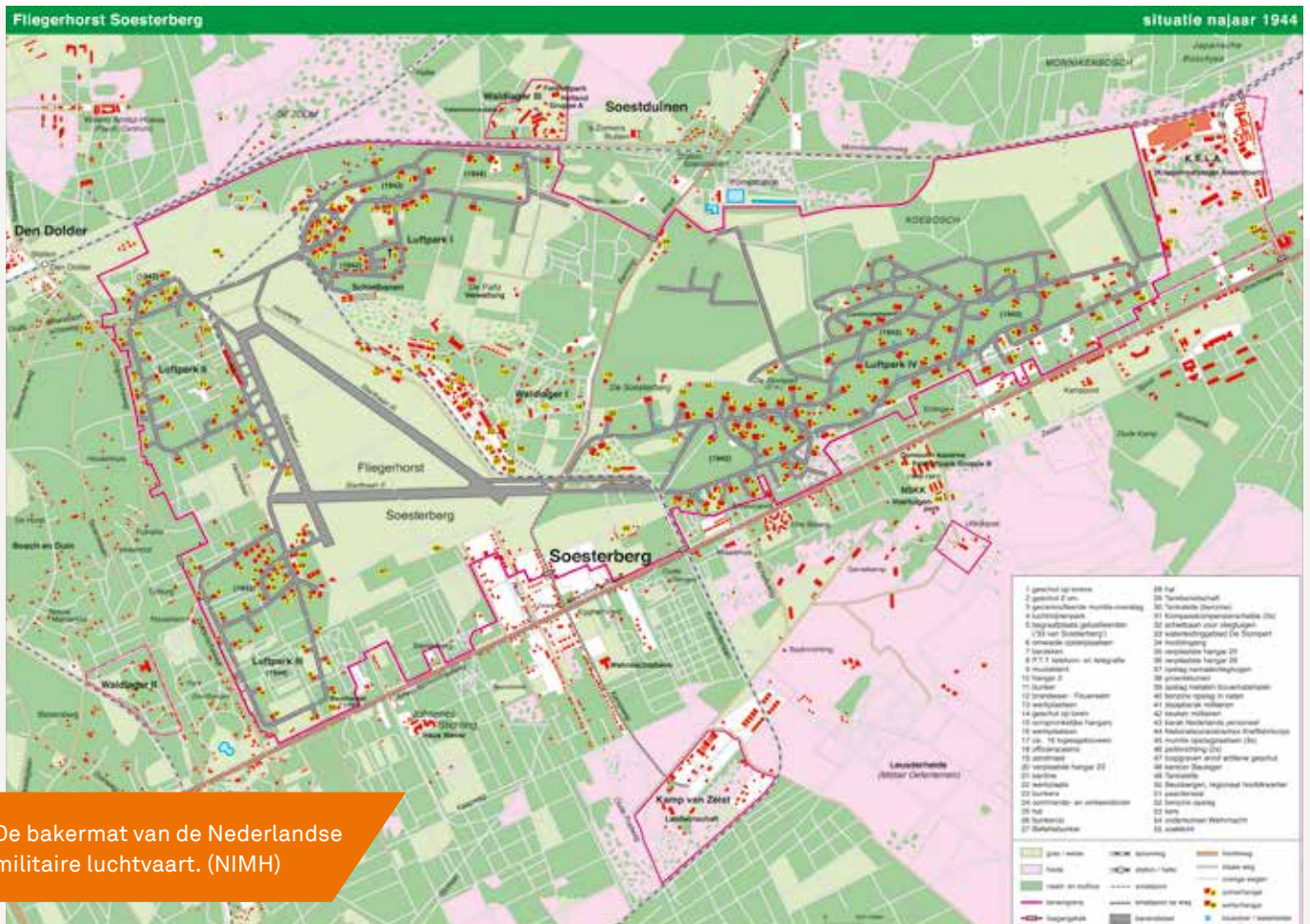
Behalve dat het vliegveld een enorme metamorfose ondergaat, worden in de omgeving extra bunkers, hangars en personeelsfaciliteiten gebouwd. De Duitsers leggen zelfs

twee schijnvliegvelden aan om de geallieerde vliegtuigbemanningen te misleiden. Ondanks dat het vliegveld de gehele oorlog regelmatig wordt gebombardeerd, blijft de

Monument voor omgekomen militairen van de luchtmacht. (NIMH)

Fliegerhorst tot vrijwel het einde van de oorlog in gebruik. Na de Duitse capitulatie maken de Nederlanders en vervolgens de Amerikanen dankbaar gebruik van de Duitse infrastructurele inspanningen. Na herstelwerkzaamheden gaan zij gebruikmaken van het sterk uitgebreide vliegveld.

De bakermat van de Nederlandse militaire luchtvaart. (NIMH)

Nadat het heideveld bij Soesterberg tussen 1910 en 1913 een aantal keer gebruikt is voor vliegdemostraties, wordt het terrein door het Rijk aangekocht. In 1913 vestigt zich er de nieuw opgerichte *Luchtvaartafdeeling van de Koninklijke Landmacht*. De beperkte aanwezige infrastructuur wordt in de volgende jaren uitgebreid met meer hangars, werkplaatsen en barakken. In 1923 verrijst er tevens het monument voor de gevallen kameraden. Dit is vrijwel het enige monument dat alles heeft doorstaan en is vandaag de dag nog steeds te bezichtigen. De infrastructuur uitbreidingen in Soesterberg zijn echter bescheiden omdat het grootste deel van het interbellum vooral op de Nederlandse krijgsmacht wordt

bezuinigd. Bovendien is de ligging van Soesterberg niet handig. In de meeste verdedigingsplannen ligt het vliegveld vóór de voornaamste verdedigingslinie voor de Vesting Holland. In de mobilisatie worden bijna alle vliegtuigen van de inmiddels tot *Wapen der Militaire Luchtvaart* gepromoveerde militaire vliegdiens op andere vliegvelden in vooral de Vesting Holland gestationeerd.

Tijdens de Duitse invasie van Nederland in mei 1940 speelt Soesterberg dan ook een bescheiden rol. De Nederlandse verdedigers hebben het vliegveld versperd om te voorkomen dat het vliegveld

door de Duitsers wordt gebruikt voor luchtladingen. Soesterberg is wel belangrijk voor het radioverkeer voor het luchtwapen tijdens de strijd om Nederland. Ook worden in de vroege ochtend van 10 mei twee Duitse bommenwerpers neergeschoten door het rond het vliegveld opgestelde luchtafweergeschut. Het vliegveld zelf blijft bespaard van bombardementen door de *Luftwaffe*. Geheel ongeschonden doorstaat Soesterberg de Duitse invasie echter niet. Een aantal vliegtuigen van de historische collectie bij het theehuis Soesterdal gaat verloren na een beschieting door Duitse jachtvliegtuigen. Bij deze actie raken ook enkele barakken en hangars licht beschadigd. Een dag na de overgave van Nederland neemt de *Luftwaffe* vliegveld Soesterberg in.

Luftwaffe personeel in een eetzaal van het *Fliegerheim*. (NIMH)

Van Sahara tot startbaan

Soesterberg heeft veel potentie maar wat de Duitsers aantreffen is nog bij lange na niet geschikt voor de veel zwaardere vliegtuigen van de *Luftwaffe*. Een Duitse officier merkt droogjes op: "Das ist kein Flugplatz, sondern ein Sahara." Niet alleen is de onverharde stoffige vlakte slecht voor de vliegtuigmotoren, maar vooral kan door intensief gebruik het vliegveld onbruikbaar raken. Al op 1 juni 1940

arriveert het eerste bouwbatallion van de Luftwaffe om op grote schaal te werken aan het herstel en vooral de uitbreiding van het vliegveld. Er worden drie verharde landingsbanen aangelegd: een met klinkers en twee van beton die worden voorzien van een laag teer. Om hiervoor ruimte te creëren vergroten de Duitsers het terrein van de *Fliegerhorst* aanzienlijk. Diverse bewoners in de omgeving van het vliegveld worden uit huis gezet. Ook worden meerdere grotere gebouwen in de omgeving geconfisqueerd. Verder gaan, om de startende en landende vliegtuigen niet te hinderen, veel bomen tegen de vlakte en moet zelfs de torenspits van de katholieke kerk in Soesterberg wijken.

Omdat het de Duitsers ontbreekt aan voldoende mankracht worden lokale bedrijven ingeschakeld bij de bouw van de landingsbanen,

Grotere munitiedepots zijn iets verder van het vliegveld gelegen, zoals op de Leusderheide en de Vlasakkers. Soesterberg kent al voor de oorlog een spoorverbinding met het traject tussen Utrecht en Amersfoort. De Duitsers trekken het spoor door tot aan kamp Zeist. Het militaire terrein van *Fliegerhorst* Soesterberg beslaat na alle uitbreidingen een gebied tussen Zeist, Amersfoort en Soestduinen met natuurlijk een flink aantal stukken luchtafweergeschut ter verdediging.

Fliegerhorst Soesterberg

Al deze bouwnijverheid blijft niet onopgemerkt bij de Engelsen. In het kader van het motto 'de beste verdediging is de aanval', vallen zij Soesterberg al in juni 1940 voor het eerst aan. Hoewel de schade meevalt bij dit bombardement, is het de Duitsers er alles aan gelegen om het vliegveld zo goed mogelijk te camoufleren en zo te voorkomen dat volgende luchtaanvallen wél veel schade opleveren. De landingsbanen worden

aangelegd. Deze schijnvliegvelden – in de buurt van Woudenberg en Veldhuizen - moeten de geallieerde bommenwerperbemanningen misleiden zodat ze hun bommen hierop afwerpen in plaats van op het echte vliegveld. De schijnvliegvelden zijn voorzien van 'landingsbanen', compleet met houten namaaktoestellen en nephangars. Het meeste personeel verblijft in drie verschillende *Waldlagers*. Dit zijn legeringskampen die vanuit de lucht moeten lijken op normale dorpjes.

Eind 1940, begin 1941 is *Fliegerhorst* Soesterberg uitgegroeid tot een enorme basis waar duizenden militairen en burgers wonen en werken. In het kader van zelfvoorziening kent elk Duits vliegveld een afdeling die verantwoordelijk is voor de voedselvoorziening, de *Landwirtschaft*. Naast de taak om te zorgen voor camouflage van het vliegveld, verbouwt de *Landwirtschaft* groente en fruit op akkers en in kassen en fokt ze varkens en konijnen. Dit gebeurt met name rondom kamp Zeist. De Angorakonijnen dienen niet alleen voor de voedselvoorziening. De

Een Dornier 217 van de II./KG 40 op Soesterberg. (NIMH)

nieuwe hangars en bunkers. Onder andere firma Bruil & Zanen en NV De Geruischlooze Weg uit Heemstede verdienen miljoenen gulden door deze werkzaamheden uit te voeren. De bouw van de landingsbanen begint in september 1940 en is binnen vijf maanden klaar. De hoofdbanen worden verbonden met kilometerslange taxibanen naar zogenaamde *Luftparken*. Hier bevinden zich de hangars, opstel- en werkplaatsen. Daarnaast worden verspreid over het terrein meerdere blusvijvers aangelegd.

daarom voorzien van groene verf, camouflagenetten worden gespannen over hangars en alle nieuw gebouwde onderkomens worden verspreid over het grote terrein. De glooiende omgeving rondom Soesterberg blijkt ideaal om hangars, bunkers en barakken te verbergen. Daarnaast worden er rond de *Fliegerhorst* twee zogenaamde *Scheinflugplätze*

vacht wordt namelijk gebruikt voor voering van vliegerkleding.

Fliegerhorst Soesterberg krijgt op 16 oktober 1940 al hoog bezoek met de komst van *Oberbefehlshaber der Luftwaffe*, *Reichsmarschall* Hermann

Resultaat na geallieerde bombardementen op Soesterberg. (NIMH)

Göring. Tijdens het bezoek van ‘der Dicke’ zijn de bouwwerkzaamheden aan de landingsbanen nog in volle gang. Dit weerhoudt hem er niet van de operationele eenheden op het vliegveld te inspecteren. Na alle bouwnijverheid heeft Soesterberg een goede reputatie onder de vliegers. Leutnant Wolfgang Nestler die in 1943 vijf maanden is gelegerd op Soesterberg, schrijft in een brief: “Der moderne und durch eine starke Startbahn-Befeuerung besonders sichere Flugplatz Soesterberg blieb uns Einsatz-Besatzungen in allerbesten Erinnerung.”

Op 13 november 1941 vindt de feestelijke opening plaats van een bijzonder gebouw: het nieuwe *Wehrmachtheim* (een soort militair tehuis) aan de Kampweg in Soesterberg. Dit gebouw straalt Duitse macht uit en fungeert als een statement: “ein Stück unserer Deutschen Heimat”. Het is in tien maanden gebouwd door de Nederlandse firma Bruil conform de nationaalsocialistische architectonische conventies. De *Wehrmachtheim* (ook wel *Fliegerheim* genoemd) biedt de Duitse militair een stuk ontspanning, met een theaterzaal, eetruimtes en verschillende gelagkamers. In de imposante ontvangstruimte hangen grote hakenkruizen en staat een bronzen

buste van de *Führer*. Bij de opening vaardigt elk krijgsmachtonderdeel een hoge gezant af. De eregast is de hoogste militair van de bezettingsmacht in Nederland, *Wehrmachtsbefehlshaber* in den Niederlanden, General der Flieger Friedrich Christiansen. Na de Tweede Wereldoorlog maken de Nederlandse en Amerikaanse luchtmacht jarenlang gebruik van dit gebouw dat dan bekend staat als het officierscasino. In 2018 is het gebouw door Defensie verkocht aan een nieuwe eigenaar die, naar eigen zeggen, “van het complex een combinatie van zorg en wonen wil maken”.

Van Fliegerhorst tot puinhoop

Vanaf 1944 wordt Nazi-Duitsland definitief in het defensief gedrongen. Dat geldt zeker ook voor de door de *Luftwaffe* ontplooidde activiteiten vanaf Soesterberg. Geallieerde bommenwerpers, vooral die van de *Royal Air Force* (RAF), hebben gedurende de gehele oorlog kleinere bombardementen op Soesterberg uitgevoerd, maar vanaf de zomer van 1944 wordt uit een ander vaatje getapt. Op 15 augustus en 3 september 1944 worden twee zware bombardementen uitgevoerd waarbij zeer grote schade wordt aangericht. Toch kan vanwege snelle herstelwerkzaamheden het vliegveld snel weer operationeel worden verklaard. Op 5 september, Dinsdag, lijkt de rol van het vliegveld definitief uitgespeeld. Het Duitse leger is overal op de terugtocht. Vrijwel alle vliegende eenheden eenheden vertrekken en de aftocht lijkt compleet wanneer de *Landwirtschaft* konijnen en varkens uitdeelt aan de bevolking. Maar de

bevestiging blijft in de weken daarna uit. Dit komt mede door het mislukken van operatie *Market Garden*. Ondanks dat de *Fliegerhorst* hierdoor in Duitse handen blijft, worden er niet meer permanent vliegtuigen gestationeerd. Wel zijn er tijdelijk *Vergeltungswaffen* (vergelingswapens, voornamelijk V-1's) aanwezig, die overigens niet worden afgevuurd en gebruiken de zogenoemde *Fallschirmjäger* (parachutisten) tijdelijk de basis. Ook landen er incidenteel vliegtuigen op het vliegveld. Eind februari 1945 wordt begonnen met het verwijderen van de baanverlichting. Nadat begin april de *Fliegerhorstkommandantur* Soesterberg definitief is opgeheven, worden de hangaars en onderkomens door een *Sprengkommando* (detonatieploeg) opgeblazen. Nadat de Duitsers zijn verdwenen, nemen nieuwsgierige dorpelingen een kijkje op het vliegveld op zoek naar waardevolle Duitse of in beslag genomen spullen.

De geallieerden treffen hierdoor op 7 mei 1945 een grotendeels vernietigd vliegveld aan. De Canadezen sluiten het vliegveld af en voorzichtig beginnen enige herstelwerkzaamheden. Functionarissen van het Militair Gezag komen namens de Nederlandse regering de Canadezen ondersteunen bij de wederopbouw. Het meeste werk zit echter in het onschadelijk maken van de vele blindgangers en Duitse mijnen. Wanneer de geallieerden in 1946 Soesterberg verlaten, ligt het vliegveld nog grotendeels in puin. De gevaarlijkste klussen zijn geklaard maar de echte wederopbouw moet nog beginnen. Wanneer de Koude Oorlog uitbreekt blijkt Soesterberg opnieuw van grote militaire waarde.

Groentetuinen van de *Landwirtschaft* bij kamp Zeist. (NIMH)

FORT AAN DE BUURSTEEG

DOOR BERT RIETBERG

Jarenlang was het Fort aan de Buursteeg tussen Veenendaal en Renswoude verborgen achter bebouwing en deels in gebruik als camping. In 2017 is het noordelijk deel opgeleverd, compleet met het Grebbelinie bezoekerscentrum. In februari 2020 is ook het zuidelijk deel van het fort toegankelijk en aantrekkelijk gemaakt voor bezoekers. Een gloednieuwe fiets- en wandeltunnel verbindt beide delen met elkaar.

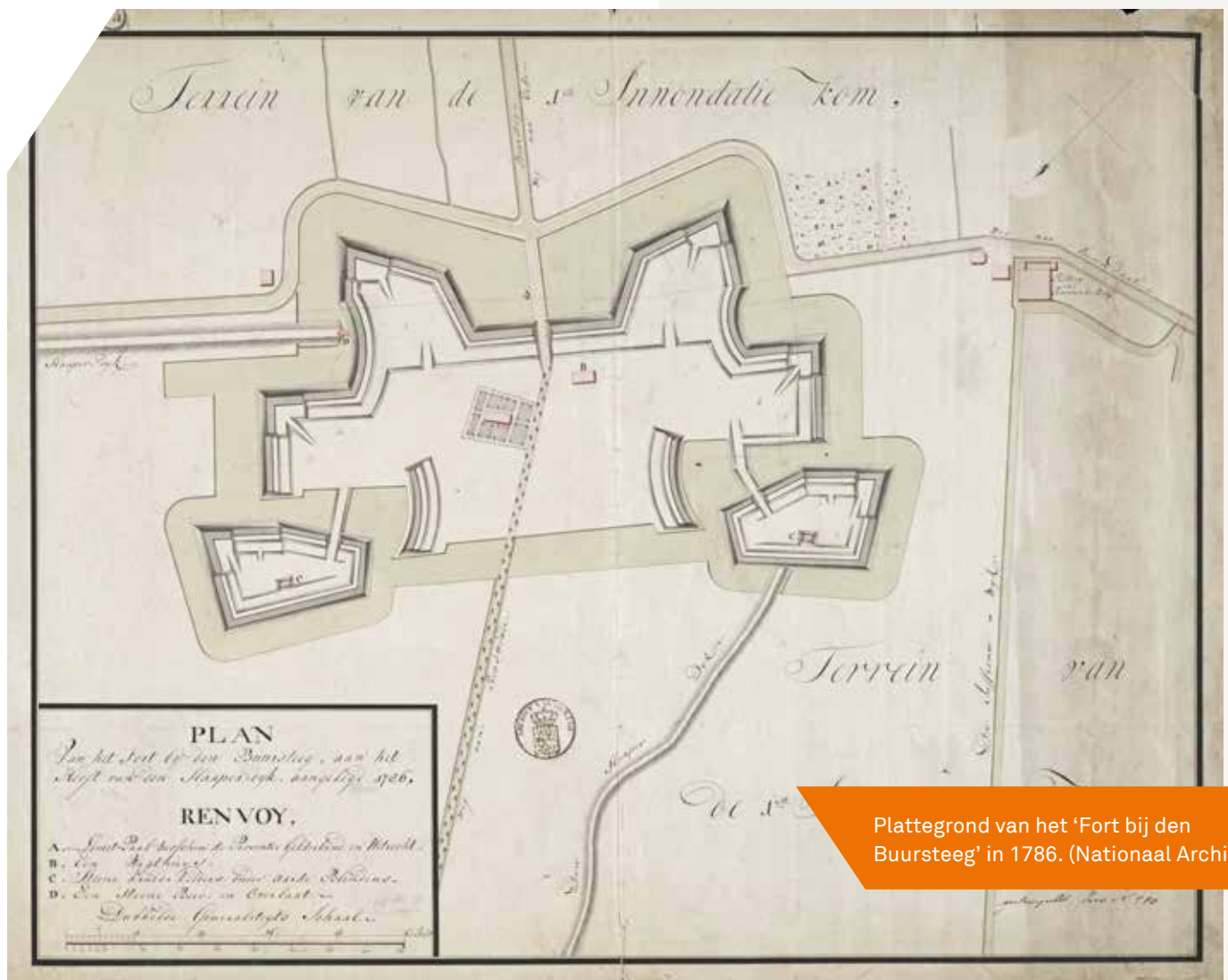
Op de grens van Ede, Renswoude en Veenendaal ligt het grootste fort van de Grebbelinie: het Fort aan de Buursteeg, aangelegd in 1786. Het is een aarden verdedigingswerk, omgeven door natte grachten. Het fort bewaakte de belangrijke toegangsweg Arnhem-Ede-Utrecht naar het westen en moest voorkomen dat de vijand

de Emminkhuizerberg zou bereiken. Het bood ruimte aan 350 militairen en circa 20 kanonnen, die op de bastions en lunetten konden worden opgesteld.

Tijdens de Franse inval van 1794-1795 werd het fort bevolkt door artilleristen. Ze brachten hun tijd door in houten

logeerloodsen en een gemetseld wachthuis op het grote middenterrein (terreplein). Tot gevechten kwam het niet, omdat het Noorderleger via de bevroren rivieren oprukte naar Utrecht en Amsterdam.

In 1940 maakte het fort deel uit van de Valleistelling. Enige honderden

militairen van het 10e Regiment Infanterie bemanden de loopgraven en kazematten. Pantserafweergeschut tegen tanks en pantserwagens werden opgesteld in betonnen onderkomens. Tijdens de meidagen van 1940 kwamen de stellingen onder vuur te liggen van de Duitse artillerie. Duitse infanterie slaagde er echter niet in om het fort te bereiken door hevige weerstand in de voorposten bij

Ederveen en De Klomp.

In de jaren '60 van de vorige eeuw verdween het Fort aan de Buursteeg stukje bij beetje van de kaart. Kazematten werden afgebroken, grachten gedempt, wallen afgegraven. Op het noordelijk deel vestigde zich Camping de Batterijen en aan de zuidzijde moest de gracht vanaf 1962 ruimte maken voor de verkeersweg naar Veenendaal. Waarschuwingen en protesten van

D. Philips van de Willibrordusschool aan de Nieuweweg-Noord leken aan dovemansoren gericht. Toen deze onderwijzer overleed in 1967 was een belangrijk deel van het militair erfgoed aan het oog onttrokken en niets wees er op dat het ooit terug zou keren.

Herstel

De wallen en grachten van het fort zijn tussen 1981 en 2014 hersteld. In de daarop volgende periode (2014-2020) zijn diverse restanten uit de Tweede Wereldoorlog zichtbaar gemaakt in het terrein. Middels het

102 Constructiecompagnie van het 101 Geniebatljon oefende eind 2018 op het fort en herstelde daarbij loopgraven en kazematten.

gebiedsprogramma 'Grebbelinie boven water' van de provincie Utrecht werd vanaf 2007 met vereende krachten het herstel ingezet. Langs de gehele

linie werden de aarden fortificaties opgeknapt, informatiepanelen geplaatst en wandelvoorzieningen verbeterd. Het Fort aan de Buursteeg dat was aangewezen als sleutelproject, kreeg extra aandacht. Met de opening

van het zuidelijk deel van het fort is het uitvoerende werk van de provincie afgerond. Het beheer werd op 20 februari 2020 overgedragen aan Staatsbosbeheer, die verreweg het grootste deel van de Grebbelinie onder haar hoede heeft.

De Duitse bunker van het type 703 is aan twee zijden voorzien van de maskering die in 1945 op de muren was aangebracht. De Stichting Grebbelinie deed vooraf onderzoek naar deze beschildering aan de hand van oude filmbeelden.

Er waren destijds verschillende redenen om voor het Fort aan de Buursteeg te kiezen als centraal informatie- en startpunt. Het grote fort biedt ruimte aan culturele evenementen, ligt centraal in de linie, is goed bereikbaar vanaf Rijksweg A12 en biedt daarmee volop gelegenheid om bezoekers via activiteiten, wandel- en fietsroutes nader te informeren over de rijke geschiedenis van dit Rijksmonument. Een nadeel was aanvankelijk dat het fort sinds de negentiende eeuw door de spoorlijn Arnhem-Utrecht verdeeld werd in een noordelijk en een zuidelijk deel, tegenwoordig gelegen in twee verschillende gemeenten; Renswoude en Veenendaal. Bovendien lagen er een drukke verkeersweg en een spoorwegovergang bij het fort, die borg stonden voor lawaai en onveiligheid.

Het gebied heeft in enkele jaren echter een metamorfose ondergaan: het doorgaande verkeer én de spoorwegovergang hebben plaatsgemaakt voor bestemmingsverkeer en een tunnel voor wandelaars en fietsers. Een vrijliggend wandelpad verbindt Station Veenendaal-De Klomp met het fort.

Eén van de belangrijkste kwaliteiten van het fort is hierboven nog niet genoemd: de gelaagdheid die de Grebbelinie zo kenmerkt is hier

buitengewoon goed zichtbaar. De bezoeker wandelt over de aarden wallen van de ene naar de andere periode in de geschiedenis die op het eerste gezicht Nederlands oogt, maar steeds internationale achtergronden kent. Zo werd het fort aangelegd vanwege een dreigende oorlog met Oostenrijk, kreeg het tijdelijk een Franse bezetting in 1795 en gebruikte het Duitse leger het terrein om zich te verschansen tegen de geallieerden in 1945. Een drietal Kochbunkers in een museale opstelling onderstrepen het veelkleurige militaire karakter van het gebied.

De verbeterde wandelpaden, zitbankjes, informatiepanelen en toegangswegen maken van

dit fort een interessant militair buitenmuseum, dat fraai aansluit bij de film, animaties en voorwerpen in het Grebbelinie bezoekerscentrum. Ze bieden samen inzicht in de wijze waarop Nederland zich tussen 1745 en 1945 met bescheiden middelen, maar veel vernuft de Nederlandse onafhankelijkheid heeft willen verdedigen. De vernielde Nederlandse kazematten en de beschadigde Duitse bunker op het fort tonen bovendien, dat ze net als de voorheen afgegraven wallen bijna waren verdwenen, maar dankzij de inzet van velen mogen blijven getuigen van een geschiedenis die het waard is om door te geven.

Reconstructie van loopgraaf achter een Nederlandse S-3 kazemat uit de mobilisatietijd 1939-1940.

DEMACARONI

DOOR DIRK STAAT

We kunnen veel zeggen van 2020, maar saai is het niet. Het is stil op straat, en de mensen die je ziet zijn bezig met hamsteren: massaal worden pakken wc-papier en macaroni ingeslagen. Het publieke leven staat in het teken van het corona-virus. Voor het eerst sinds de oorlog is ons museum noodgedwongen gesloten voor het publiek. Precies op de dag dat het gelikte reclamespotje voor *HIJ OF IK* op televisie verscheen kwam het bericht dat alle musea dicht moesten. Werknemers werd geadviseerd zoveel mogelijk thuis te werken. Hoe de zaak er bij het verschijnen van dit nummer voor staat weet ik natuurlijk niet, maar deze column is geschreven aan de keukentafel. Ik hoop dat de volgende weer gewoon op kantoor kan worden gemaakt. Lastig, maar klein bier vergeleken met, om maar eens wat te noemen, de schrijnende toestanden in de ziekenhuizen van Italië en Iran. Of misschien een voorbode van de dingen die komen gaan. Want wie kan er uitsluiten dat er ook in Nederland straks geen plek meer is op de IC? Niemand, want het drama ontrolt zich in een razend tempo. Eind januari was er volgens het RIVM geen reden om aan te nemen dat het virus Europa zou bereiken, en eind februari dacht datzelfde instituut nog dat de uitbraak onder controle gehouden kon worden. *Dream on*. Eind maart is heel Europa in de greep van Covid-19. Er vallen in Nederland tientallen doden, en dat zullen er wel honderden of misschien duizenden worden; niemand weet waar dit ophoudt. Maar ook: de gemiddelde leeftijd van de slachtoffers ligt rond de 80 jaar. Het lijkt er op dat de mortaliteit van deze uitbraak circa 1% is – even goed vreselijk voor de nabestaanden van alle slachtoffers, maar vooralsnog geen catastrofe.

Zoals altijd dringen historische parallellen zich op. De Spaanse griep van 1918/1919 misschien? Dat was wel de laatste echte pandemie. Met een militaire link, want het virus kwam met Amerikaanse troepen in 1918 naar Europa en ging echt los na de massale festiviteiten ter gelegenheid van de wapenstilstand. Anders dan nu bleek het virus (dat dus helemaal niet uit Spanje kwam) vooral jonge mensen te treffen. Uiteindelijk kostte deze gesel het leven aan misschien wel 40 miljoen mensen. Bij een totaal geschat aantal van 500 miljoen besmette mensen (20% van de toenmalige wereldbevolking) lag de mortaliteit dus veel hoger. De enige vergelijking die opgaat is dat de corona-uitbraak de volgende in de rij is. Zoals men in Napels en San Francisco met zekerheid weet dat catastrofale vulkaanuitbarstingen en aardbevingen onafwendbaar zijn, was ook deze pandemie voorzien. Het moest er weer een keer van komen. Het is niet de eerste, en ook niet de laatste ziektegolven die over onze planeet zal spoelen. Het is zelfs onduidelijk of het corona-virus wel zal verdwijnen. En dat brengt ons bij de laatste vergelijking: de pest. Anders dan velen misschien denken, kwam de pest niet in golven. Natuurlijk was er de epidemie van 1347, die aan één op de drie Europeanen het leven kostte, maar de pest was er eigenlijk altijd. Van de 14e tot de 19e eeuw was dat een *fact of life*. Mensen gingen de ziekte wel uit de weg: als er weer eens een uitbraak was trokken ze – waar mogelijk – de stad uit. Zo ook in het middeleeuwse boek *Decamerone*. Tien Florentijnen – ook in een soort zelfisolatie – vertellen elkaar verhalen om de tijd door te komen. En waar deze 14e-eeuwers hun best deden elkaar te vermaken, zien we ook hier en nu brave huisvaders en –moeders elkaar en hun kinderen bezighouden met boeken en spelletjes.

Tussen stapels wc-papier en macaroni.

AGENDA

Vanwege de coronacrisis is het museum tot nader order, maar ten minste tot 28 april, gesloten. De volgende evenementen gaan onder voorbehoud door.

JULI

10 juli

Symposium 25 jaar val van Srebrenica

AUGUSTUS

28 en 29 aug

NMM Zomeroffensief

Tankshows, oog in oog met tientallen voer- en vliegtuigen op onze landingsbaan, fun voor kids en een grote markt.

Bevrijdingsoptocht van Britten
en Canadezen in de stad Utrecht,
mei 1945. (Inv.nr. 00120660_001)

75 JAAR VRIJHEID

BEVRIJDINGSMUZIEK UIT DE ZOMER VAN 1945

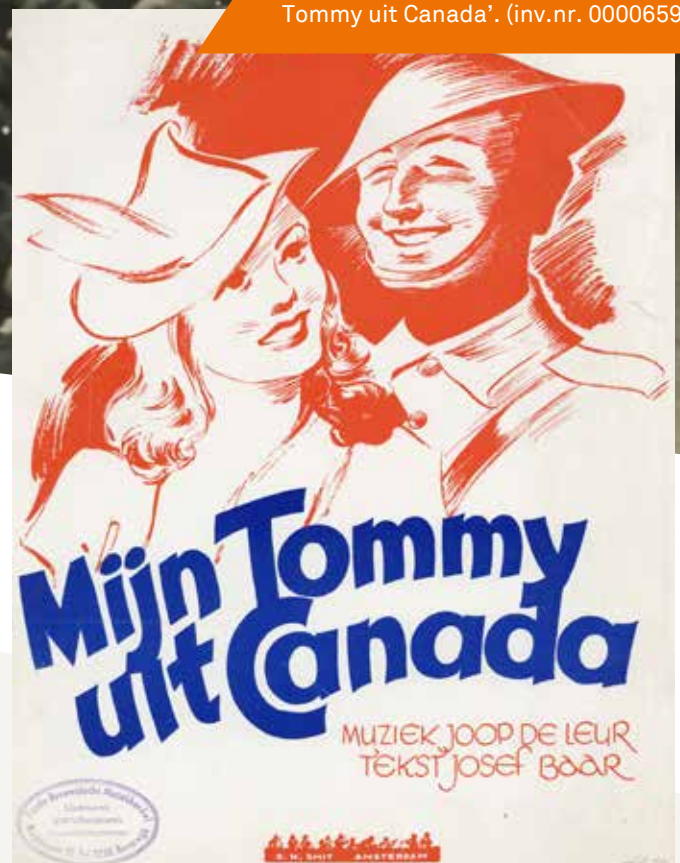
DOOR TRISTAN BROOS

De geallieerden die vanaf september 1944 het zuiden van Nederland bevrijdden werden vaak met uitzinnige vreugde door de bevolking begroet. Hierdoor kwamen geallieerde voertuigkonvooien zo nu en dan zelfs in de feestvierende menigtes vast te zitten. Mensen reden spontaan mee of schreven op de voertuigen. Helaas werd de vreugde van de bevrijding niet overal gevoeld. In de provincies Zeeland en Brabant bijvoorbeeld, waar de Duitse tegenstand hardnekkiger was en harder moest worden gevochten. Hier was de verwoesting erg groot, moesten mensen schuilen en waren veel slachtoffers te betreuren.

Voorzijde van bladmuziek van 'Mijn Tommy uit Canada'. (inv.nr. 00006594)

Veel geallieerde militairen werden bij de lokale bevolking ingekwartierd. De bevrijding van Noord- en Oost-Nederland startte begin 1945 en duurde tot en met april 1945. Toen de Duitsers op 5 mei 1945 capituleerden trokken de Canadezen triomferend de grote steden binnen. Circa 170.000 Canadese militairen verbleven tot na augustus 1945 in Nederland. De helft daarvan zou pas in januari 1946 naar Canada terugkeren. Ze voelden zich hier thuis, leerden de bevolking kennen en vonden de Hollandse meisjes bijzonder interessant. De geallieerden zouden achttien maanden lang in Nederland verblijven en beheersten een deel van het dagelijkse leven.

Gedurende de zomer van 1945 was muziek een belangrijke uitingsvorm van de bevrijding. Muziek, flirten met geallieerde soldaten en entertainment vormden in 1945 een integraal onderdeel van het sociale leven. Naast de foxtrot waren nieuwe dansen, zoals de lindy hop en de jitterbug erg populair. Veel van de Nederlandse liederen op bladmuziek laten gedetailleerde informatie zien over de danspassen. Een goed voorbeeld hiervan is de indrukwekkende 'Sten-gun walk'. Dit lied is ontstaan door toedoen van verzetsstrijder Pierre Zom jr. In zijn dansschool werden onder de dansvloer stenguns gevonden waarover vervolgens een lied werd gecomponeerd.

Veel liedjes drukten dankbaarheid uit voor de bevrijders, zoals 'Thanks Tommies' en de 'Canuck Song'. Maar ook ontstonden er liedjes over de ontstane liefde tussen

bevrijders en Nederlandse meisjes, zoals bijvoorbeeld 'Mijn Tommy uit Canada'. Slechts enkele liedjes werden echt goed bekend bij het Nederlandse publiek, zoals 'Trees heeft een Canadees'. Dit waren vooral liedjes geschreven door bekende artiesten uit die tijd, onder andere door Albert de Booij en Willy Walden. Vanwege de oorlog beschikten mensen over weinig geld, waardoor de meesten hun liedje niet op een plaat konden uitbrengen. Een andere reden betrof de schaarste van schellak. Liedjes die niet op een plaat waren vastgelegd werden gemakkelijk weer vergeten. De verschillende voorbeelden van bladmuziek van bevrijdingsliedjes die dateren uit 1945 in de collectie van het Nationaal Militair Museum vormen zo een blijvende getuigenis uit die vreugdevolle periode van de bevrijding van Nederland.

Voorzijde van bladmuziek van 'Thanks Tommies!'. (inv.nr. 00006397)

Voorzijde van bladmuziek van de 'Stengun-walk'. (inv.nr. 00012112)

VRIJWILLIGER IN HET NMM

DOOR JAN LEIJNSE

Toch nog even kort voorstellen aan de lezer, Jan Leijnse is de naam. Ik werk al sinds de opening in het museum te Soesterberg, en met plezier. Woensdag is mijn vaste vrijwilligersdag, want ik ben nog vier dagen in de week voor een aantal afdelingen bij de gemeente Utrecht werkzaam in de informatie- en procesadvisering.

Naast gastheer ben ik op de woensdagen ook actief als vrijwilliger in het Kennis- en Informatiecentrum (KIC) van het NMM. Dit bevindt zich in het depot. Dat is voor een aantal mensen ver weg, 'achter de schermen'. Deels is dat ook zo, want bij het depot doen we administratief werk. De vaste administratie betreft het beoordelen van ontvangen mailtjes met verzoeken of vragen, die we verwerken in een programma dat 'de Vraagbaak' heet. Hierbij worden de vragen meestal doorgezet naar de conservatoren die specifiek inhoudelijke vragen van een antwoord voorzien. Een vrijwilliger mag deze soms ook beantwoorden.

De vragen zijn zeer divers: over (bodem)vondsten, foto's van militaria, over familieleden die als militair gediend hebben. Soms krijgen we vragen van andere musea die zoeken naar de betekenis van voorwerpen, of over schenkingen uit erfenissen en schoolprojecten. Soms moeten we de vraagsteller doorverwijzen, vaak vragen we ze om foto's ter verduidelijking of om langs te komen met voorwerpen om deze te kunnen beoordelen. De verzoeken worden vervolgens gearchiveerd en voorzien van trefwoorden in 'de Vraagbaak',

zodat deze later weer makkelijk terug vindbaar zijn en opnieuw gebruikt kunnen worden.

Er is bij het depot echter ook een studiezaal waar we bezoekers ontvangen. De mensen die in de studiezaal komen maken een afspraak, omdat de voorwerpen uit het depot gehaald en klaargezet moeten worden. Nadat de bezoeker geregistreerd is en de persoonlijke spullen in de wachtruimte zijn geplaatst, komt de bezoeker in de studiezaal. Vaak vraag ik waarom men in het voorwerp geïnteresseerd is en wat het doel van het bezoek is. Ook dit kan van alles zijn, zoals (wetenschappelijk) onderzoek, een persoonlijke hobby, het nabouwen van replica's, het fotograferen van beeldmateriaal en informatie over militaire geschiedenis. Soms betreft de aanvraag kwetsbare oude voorwerpen die met handschoenen moeten worden vastgepakt, waarbij we natuurlijk helpen. In de studiezaal kan je jong en oud (veelal man) treffen, wat het onvoorspelbaar, leuk en afwisselend maakt.

Dit brengt me ook op mijn eigen hobby, de historie van het eiland Walcheren in de provincie Zeeland,

waar ik geboren en getogen ben. Thuis heb ik daar veel informatie over - een klein museum. Ik heb dit onderwerp onder meer uitgewerkt in een aantal historische films. Een collega bij het NMM heeft me gevraagd om eens een lezing te geven over de militaire historie van Walcheren. Sommigen hebben in het kader van de herdenking van de bevrijding wellicht gehoord van de Slag bij de Schelde. Er heeft zich daar echter veel meer afgespeeld wat minder bekend is. Dus na wat wikken en wegen heb ik de handschoen opgepakt en ben ik bezig met de voorbereiding van een lezing over dit onderwerp. Mijn bedoeling is om ergens in het najaar 2020 jullie uit te nodigen om over deze bijzondere gebeurtenissen te vertellen. De strategische ligging aan de Noordzeekust heeft namelijk behoorlijk wat invloed gehad op de ontwikkeling van Zeeland en Nederland. Zodra er meer nieuws is zal ik het jullie laten weten.

THANKS! TOMMIES!

WORDS AND MUSIC
Jack Bulterman

Nieuwe vrienden

De Heer C.K. van Harten
De Heer N.A. Boomgaard
De Heer H.T.C. van Dam
Mevrouw J. Maas
De (jonge) Heer D. Maas
De Heer E.D. van Dam
De Heer M. Bras
De Heer R. van Schalkwijk
De Heer J. van der Vliet
De Heer J. Hol
De Heer R. Scholten
De Heer J.J. Vosse
De Heer R. Heijnen
De Heer W. Kroon
De Heer B. Saris
De (jonge) Heer J.B. Kaats
De Heer E.J. van de Biezen
De Heer J.J. Stok
De Heer H. Middelkoop
De Heer H.W. Kops
De Heer S. Kraak
De Heer J. Jansen
De Heer E. Ouwejan
De Heer B. Hofmeijer
De Heer B. van Oorscot

Ook vriend worden?

Zie www.vriendennmm.nl

Uw vriendschap wordt beloofd

met dit magazine en gratis
toegang tot ons museum
en uitnodigingen voor
vriendendagen en
vernissages.

Colofon

Magazine verschijnt
driemaal per jaar

Redactie

Arthur van Beveren
Rink Gercama
Caroline Schoofs
Louis Sloos
Erwin Vonk
Tristan Broos

Vormgeving

NIVO design, Delfgauw

Drukwerk

NIVO print, Delfgauw

Uitgever

Stichting Vrienden van het
Nationaal Militair Museum

Secretariaat

Stichting Vrienden NMM
Postbus 6, 3760 AA Soest
Tel: (085) 0036013

e-mail:

secretariaatvrienden@nmm.nl

website:

www.vriendennmm.nl

Chef de Bureau St. Vrienden NMM

Richard Budèl